

Afet Döneminde Eğitim Salgının “Geride” Bıraktıklarıyla Ne Yapmalı?

Salgın süresince birçok ülkede yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması nedeniyle dünya çapında milyonlarca çocuk eğitimden kopma riski yaşarken eğitimin kapsayıcılığı ve erişilebilirliğine ilişkin tartışmalar da yeni bir boyut kazandı. Bu nedenle yaşanan süreci öğrenci, veli ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına bütüncül cevaplar üretmeye yönelik tartışmalarla yürütmek ve birlikte iyi olma hâllerine dönük çözümler üretmek büyük önem taşıyor.

Aysel Öztürk¹ - Suzan Ezgi Kösalı² - Zelay Yalçın³

¹ İstanbul Planlama Ajansı

Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını pek çok alanı derinden etkileyen çok katmanlı bir kriz atmosferi ortaya çıkardı. Salgının olumsuz sonuçları ekonomi, sağlık, insan hakları gibi kritik alanlarda yeni eşitsizlik alanları oluştururken mevcut eşitsizlikleri öngörülemez biçimde derinleştirdi. Bu süreçte eğitim ise salgının olumsuz sonuçlarından en fazla etkilenen alanlardan birisi oldu. Birçok ülkede yüz yüze eğitimin kesintiye uğraması nedeniyle dünya çapında milyonlarca çocuk eğitimden kopma riski altına girdi. Bu dönemde eğitimin kapsayıcılığı ve erişilebilirliğine ilişkin tartışmalar yeni bir boyut kazanırken, eğitim alanının temel bileşenleri olan öğrenci, veli ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına bütüncül cevaplar üretmeye dönük tartışmalar daha da alevlendi.

Salgınla birlikte büyük ölçüde kesintiye uğrayan ve ancak mevcut müfredatın çevrimiçi platformlara aktarılmasıyla sürdürülmeye çalışılan geçtiğimiz dönemin, eğitimin farklı bileşenleri açısından geride bıraktıklarını anlamak

ve kayıpların telafi edilmesi için gerekli yöntemleri ortaya çıkartmak için İPA tarafından “Salgın Sürecinde Eğitim: Salgının “Geride” Bıraktıkları ve İhtiyaçlar” başlıklı bir rapor hazırlandı. Rapor, eğitim alanının temel bileşenleri olan öğrenci, veli ve öğretmenler nezdinde, COVID-19 salgını sürecinde daha da derinleşen eşitsizliklerle ortaya çıkan yeni ihtiyaçların anlaşılmasını ve afet dönemlerinde öğrencileri merkezine alan bütüncül, kesintisiz ve sürdürülebilir bir eğitim modelinin tesis edilmesi için gerekli yol haritasının oluşturulmasını amaçlıyor.

Salgın başlamadan önce dahi dünya genelinde ilkökul ve ortaokul çağındaki 258 milyon çocuk ve genç okula gidemiyordu ve eğitim alanında bir kriz yaşanıyordu. Salgının tüm dünyayı etkisi altına almasıyla birlikte, Nisan 2020 itibarıyla 180 ülkede değişen aralıklarla okullar kapatıldı ve 1,5 milyar öğrencinin eğitim hayatı sekteye uğradı.¹ Salgının sadece ekonomik etkileriyle birlikte, 16 milyon çocuk ve genç okul terki ve eğitime erişimde güçlük çekme

tehlikesi altında bulunuyor.² Salgın koşulları kırılğan grupların eğitime erişim hakları açısından daha da olumsuz sonuçlara yol açtı. Özellikle kız çocukları, engelli çocuklar, mülteci çocuklar ve yoksulluk koşullarında yaşayan çocuklar bu dönemde eğitim sisteminin dışına itilme riskiyle yüz yüze durumda bulunuyor. Eğitimden kopuş riskini azaltacak mekanizmalarının yokluğunda dünya çapında 140 milyon çocuğun daha çocuk yoksulluğuna itilebileceği tahmin ediliyor.³

Türkiye’de 16 Mart 2020 tarihinde okullar kapatılarak uzaktan eğitime geçildi ve 2021-2022 eğitim öğretim yılında eğitim yeniden yüz yüze olarak başladı. Bu süreçte Türkiye OECD ülkeleri arasında Meksika’dan sonra okulların en uzun süre kapalı kaldığı ikinci ülke oldu.⁴ Türkiye’de uzaktan eğitim döneminde 2 milyondan fazla öğrencinin EBA platformunu aktif olarak kullanmadığı tahmin ediliyor. Uzaktan eğitim platformlarına erişim sağlayabilen öğrencilerin büyük çoğunluğu ise mekânsal ve teknolojik imkânsızlıklar nedeniyle

dersleri eğitime uygun olmayan koşullarda veya ancak cep telefonlarından takip etmeye çalışmış durumda. Türkiye’de eğitime katılım oranları daha önce de düşük olan kız çocukları, özel gereksinimli çocuklar ve mülteci çocuklar başta olmak üzere tüm dezavantajlı çocuklar salgının eşitsizlikleri daha da derinleştirmesiyle eğitimden kopma riski altında bulunuyor.

İPA tarafından hazırlanan rapor kapsamında, salgının öğrenciler üzerindeki etkilerini derinlemesine anlayabilmek için yaşları 7 ile 17 arasında toplam 13 çocuk ve gençle odak grup görüşmeleri gerçekleştirildi. Öğrenciler bu süreçte sadece eğitimlerini uzaktan sürdürmeye çalışmanın zorluklarıyla değil, aynı zamanda okul ortamından ve akran dayanışmasından da uzak kalmanın etkileriyle de baş etmeye çalıştıklarını vurguluyor.

Öğrenciler sadece eğitimlerini uzaktan sürdürmeye çalışmanın zorluklarıyla değil, aynı zamanda okul ortamından ve akran dayanışmasından da uzak kalmanın etkileriyle de baş etmeye çalıştıklarını vurguluyor.

Görüşülen öğrencilerin büyük bir kısmı uzaktan eğitim döneminde derslerin verimsiz geçtiğini ve öğrenme konusunda ciddi sıkıntı çektiklerini belirtiyor. Uzaktan eğitim döneminde öğretmen ve öğrenci etkileşiminin azalması nedeniyle derslerin verimsizleşmesi ve öğrenme kayıplarının giderek artması pek çok uzmanın ısrarla vurguladığı konulardan birisi olarak ön plana çıkmaktaydı. Bununla birlikte uzaktan eğitimin öğrenciler üzerinde bıraktığı psikolojik ve fizyolojik hasarlar yapılan görüşmelerin en dikkat çekici sonuçlardan birisi olarak ortaya çıkıyor. Öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde yoğun dikkat eksikliği, kaygı, yorgunluk, can sıkıntısı üzüntü ve korku benzeri hisler nedeniyle psikolojik olarak zorlanmanın yanı sıra sırt, bel ve diz ağrısı, göz bozuklukları,

deri hastalıkları, yoğun kilo kaybı ya da alımı gibi fiziksel şikayetlerle de baş etmek durumunda kaldıklarını belirtiyor. Bütün bu süreçte, bir taraftan teknolojik ve mekânsal yetersizliklerin neden olduğu öğrenme kayıplarının diğer taraftan okul ekosisteminden ve koruyuculuğundan uzak kalmanın çocuk ve gençleri umutsuz bir yalnızlaşmaya ittiği sonucu ortaya çıkıyor.

Salgının neden olduğu ekonomik ve sosyal zorluklardan veliler de oldukça fazla etkilenmiş durumda. Rapor kapsamında İstanbul’da yaşayan 402 velinin katılımıyla gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına göre velilerin %85’i yardımcı kaynak, %88’i test kitabı ve %78’i özel ders/kurs masraflarının son bir yıl içerisinde arttığını belirtirken, %89’u da tablet ve internet benzeri teknoloji harcamalarının arttığını ifade ediyor. Uzaktan eğitim sürecinde ev ortamının tam günlük bir eğitim ortamına dönüşmesinin, velilerin üstlendikleri sorumlulukların da beklenmedik bir şekilde artmasına sebep olduğu anlaşılıyor. Özellikle kadın ebeveynler salgın sürecinde ev içi emek yükünün artması sebebiyle yoğun stres yaşadıklarını ifade ediyor. Çocukların salgın öncesi sosyalleşme kanallarından ve fiziksel aktivite imkânlarından mahrum kalmasının aile içi ilişkileri zedelediğini de sıklıkla ifade ediyor. Çocuklarının eğitimin hayatının akıbeti konusunda oldukça kaygılı olan veliler, giderek ağırlaşan sorumluluklar nedeniyle aile içi ilişkileri ve sosyal hayatları

arasındaki dengeyi bulmakta zorlandıklarını belirtiyor. Velilerin %84,9’u salgında sosyal hayatlarının, %42,3’ü ise aile içi ilişkilerinin olumsuz olarak etkilendiğinin altını çiziyor. Bütün bu sürecin velileri maddi ve manevi olarak fazlasıyla olumsuz etkilemiş ve zorlamış olduğu anlaşılıyor. Yüz yüze olarak yeniden başlayan eğitim dönemi, velilerin son bir buçuk sene içerisinde artan yüklerini hafifletse bile okullarda alınan önlemlerin yeterliliği konusundaki şüpheler kaygı seviyesinin hâlâ yüksek olmasına sebep oluyor.

Öğretmen ve öğrenci etkileşimindeki azalmanın, her iki grup nezdinde de eğitim sürecine yabancılaşma hissini ortaya çıkardığı gözlemleniyor.

Eğitim alanının bir diğer önemli bileşeni olan öğretmenler ise geçtiğimiz dönemde eğitimdeki model değişikliğine büyük ölçüde hazırlıksız yakalanmış ve ihtiyaç duydukları mesleki dayanışmadan mahrum kalmış durumda bulunuyor. Araştırma kapsamında görüşüne başvuru alan öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde derslere katılım noktasında yoğun bir çaba sarf etmelerine rağmen derslerden yeterince verim almanın mümkün olmadığını

altını çiziyor. Geçtiğimiz süreçte birçok öğrencinin çevrimiçi platformlara erişememesinin yanında erişebilen öğrencilerin derslere ilgi ve alakalarını koruyamama halinin öğretmenleri ciddi anlamda demoralize ettiği ve pek çok öğretmenin mesleki idealleri sorgular hâle geldiği anlaşılıyor. Öğretmen ve öğrenci etkileşimindeki azalmanın, her iki grup nezdinde de eğitim sürecine yabancılaşma hissini ortaya çıkardığı gözlemleniyor.

Ayrıca bu süreçte sıklıkla haksız eleştirilerin hedefi olduklarını ifade eden öğretmenler, uzayan çalışma saatlerine rağmen çoğu kez çalışmayıp para kazanmakla suçlandıklarını, bu durumun yoğun stres yaşamalarına sebep olduğunu ve mesleki değersizleşme hissini güçlendirdiğini belirtiyor. Geçici koruma altında bulunan ve hâlihazırda Türkiye'deki eğitim sistemine uyum sürecinde olan Suriyeli öğrencilerin öğretmenlerinin sürece dair yorumları ise görüşmelerde dikkat çeken bir diğer konu olarak ön plana çıkıyor. Suriyeli öğrencilerin eğitim hakkına erişimine ilişkin daha da karamsar bir tabloya işaret eden öğretmenler, öğrencilerinin çevrimiçi eğitime neredeyse hiç katılmadığını ve dil bariyeri nedeniyle velilerle iletişim kurmakta zorlandıklarını belirtiyor. Öğretmenler, Suriyeli öğrencilerin nefret söylemiyle sıklıkla karşılaştığını ve hâlihazırda eğitimle zayıf olan bağlarının salgın koşullarında iyice zayıfladığının altını çizirken öfkeli bir neslin yetiştiğini vurguluyor.

Öğretmenler, Suriyeli öğrencilerin nefret söylemiyle sıklıkla karşılaştığını ve hâlihazırda eğitimle zayıf olan bağlarının salgın koşullarında iyice zayıfladığının altını çizirken, öfkeli bir neslin yetiştiğini vurguluyor.

Uzaktan eğitimin sürdüğü geçtiğimiz bir buçuk senede, uzmanlar eğitimin yüz yüze olarak başlamasının eğitimin bütün bileşenlerinin iyi olma hâlleri açısından hayati önemde olduğunun

altını çizmekteydi. 6 Eylül 2021 tarihinde yüz yüze olarak başlayan eğitim, kayıpların daha da artmaması açısından önemli bir adım olarak görünüyor. Bununla birlikte özellikle afet koşullarında eğitimin yüz yüze olarak sürmesi için gerekli önlemlerin yeterli seviyede alınıp alınmadığına dair şüpheler önümüzdeki sürecin de belirsizlikler etrafında şekillenmesine sebep oluyor. Krizler karşısında esnek bir şekilde hareket ederken bütün bileşenlerin ve kırılğan grupların ihtiyaçlarını azami ölçüde gözetilen bir eğitim modelinin kurulmasına yönelik adımlar önümüzdeki süreçte eğitimin sürdürülebilirliği açısından hayati önemde görünüyor.

Peki Şimdi Ne Yapmalı?

Yakın zamanda Metis Yayınları'ndan çıkan Renata Avila ve Srecko Horvart imzalı Her Şey Değişmeli! COVID-19'un Ardından Dünya kitabında temel gelir konusundaki tartışma bizlere ışık tutacak nitelikte: "Talep ettiklerimizi tekrar gündeme getirmeli, katıldığımız hareketlerin çalışmalarına odaklanmalıyız. Kapitalist sınıflar evrensel gelir kavramını epeyce bir çarpıtarak kullandılar, mesela. Toplumsal refahı arttırmak için devlet okullarına, eğitime, sağlığa, parklara, ulaşım hizmetlerine para harcamaktansa insanlara doğrudan nakit para ödemeyi, sonra da verdiklerini geri almak için tüm bu hizmetleri özelleştirmeyi öneriyorlar. Evrensel gelir kamu hizmetlerinin ikamesi değil, ilavesi olabilir." Tam da burada işaret edildiği gibi her çocuğun, afet dönemleri dâhil olmak üzere nitelikli, bilimsel, sürdürülebilir ve eşit eğitim olanaklarına erişiminin kamusal bir hak ve ücretsiz olarak tesis edilmesinin birincil öncelik olması gerekiyor.

Salgının hâlâ devam ettiği günümüzde, yüz yüze eğitimin kesintisiz olarak sürdürülebilmesi için okul mekânlarında öğrenci ve öğretmenlerin iyi olma halini destekleyecek fiziksel ve hijyenik koşulların yerel ve merkezi idarelerin iş birliğiyle tesis edilmesi şart görünüyor. Fiziksel koşulları öğrencilerin bedensel hareket ihtiyaçları ve sosyalleşmeleri için yetersiz olan okul bahçelerinin düzenlenmesi ve iyileştirilmesi, okullardaki perde ve masa örtüsü vb. eksiklikleri karşılamak için velilerden ücret talep edilmeden eğitim bütçesinden pay ayrılması gerekiyor.

Okul mekânının eğitim alanı olmaktan çıkabileceği gerçeği salgın ile birlikte gündeme oturdu. Dolayısıyla bu benzeri afet durumlarında eğitimin bir bütün olarak sürdürülebilirliğini korumak ve geliştirmek için eğitim alanındaki ihtiyaçları kent politikasına entegre etmek elzem görünüyor. Kentteki park ve bahçeler gibi yeşil alanların afet durumlarında sosyalleşmeye imkân sunacak şekilde düzenlenmesi ve çoğaltılmasının yanı sıra çocuk ve gençleri hem fiziken hem de ruhen destekleyecek yaygın, nitelikli kültür, sanat ve spor aktivitelerinin kentin ortamları kullanılarak planlanması önceliklerden birisi olmalı.

Her çocuğun, afet dönemleri dâhil olmak üzere nitelikli, bilimsel, sürdürülebilir ve eşit eğitim olanaklarına erişiminin kamusal bir hak ve ücretsiz olarak tesis edilmesinin birincil öncelik olması gerekiyor.

Salgın sürecinde pek çok öğrencinin eğitimle olan bağının zayıfladığı ve derslerin çevrimiçi olarak düzenli takip edilebildiği koşullarda bile verimdeki düşüş nedeniyle ciddi öğrenme kayıplarının ortaya çıktığı biliniyor. Bu nedenle öğrencilerin salgın koşullarında geçen bir yıldaki eksiklerini telafi etmelerine destek olabilecek ücretsiz ek ders ve etüt benzeri hizmetlerin bir an evvel hayata geçirilmesi gerekiyor. Ayrıca yardımcı kaynak alımı gelir seviyesi düşük aileler için çok büyük bir ekonomik külfet oluşturuyor, bu nedenle öğrencilerin büyük bir çoğunluğu okullarda gördükleri dersler dışında farklı eğitim desteklerinden faydalanamıyor. Bu açıdan, öğrencilerin eksik hissettikleri ders konularını pekiştirebilecekleri ve sınavlara hazırlanırken faydalanabilecekleri çevrimiçi ve basılı yardımcı ek kaynak desteğinin sağlanması sadece pandemi süreci için değil yaygın bir eğitim hizmeti olarak sağlanmalıdır. Bundan sonraki süreçte oluşabilecek muhtemel bir uzaktan eğitim döneminin daha sağlıklı yaşanabilmesi için tüm öğrencilere öğrencilere daha yaygın teknolojik ürün (tablet vs.) ve kırtasiye desteği sunulmalı.

Fotoğraf: iStock.com/polonia

Salgın döneminde çoğunlukla göz ardı edilen bir başka ihtiyaç ise salgının bireylerin psikolojik iyi olma hâlleri üzerindeki olumsuz sonuçları ile ilişkilidir. Salgının yayılımını önlemek için alınan kapanma tedbirleri, hali hazırda sağlıkla ilgili artan kaygı düzeyine toplumsal izolasyon ve yalnızlaşmayı da ekledi ve sonuç olarak bireyleri büyük oranda sorunlarıyla baş başa bıraktı. Bu süreçte pek çok öğrenci, veli ve öğretmen farklı biçimlerde psikolojik olarak yıprandı. Bu nedenle öğrenci, veli ve öğretmenlerin ruhsal sağlıklarını desteklemek ve iyileşmeye katkı sunmak için psikolojik destek hizmetinin yaygın olarak sağlanması gerekiyor.

Çocuk yoksulluğu ile mücadelenin önemli araçlarından birisi olan ve öğrencilerin ücretsiz, sağlıklı ve güvenilir gıdaya erişiminini hedefleyen okul gıdası hizmetinin, öncelikle yoksul mahallelerde bulunan okullardan başlamak üzere okulların genelinde hayata geçirilmesi gerekiyor. Bu hizmet, giderek artan sağlıksız ve dengesiz beslenme nedeniyle çocuk ve gençleri tehdit eden yetersiz beyin gelişimi,

konsantrasyonda zayıflık, öğrenmede başarısızlık, düşük bağışıklık düzeyi ve sık enfeksiyona yakalanma gibi pek çok olumsuz duruma doğrudan müdahale imkânı sağlayacaktır.

Eğitime ayrılan kaynağın artırılması ile eğitimin genel olarak desteklenmesinin yanı sıra, özel olarak desteklenmesi gereken grupların varlığına da ayrıca odaklanmak gereklidir. Bir afet dönemi olan COVID-19 salgınının, eğitim hayatından kopma riski doğurduğu derin yoksulluk içindeki çocuklar, kız çocukları, engelli çocuklar ve mülteci çocuklarla ilgili özel önlemler geliştirilerek eğitimde kalmalarının desteklenmesi en öncelikli konuların başında geliyor. Alınacak tüm tedbirlerin yanında bu gruplar için şartlı nakit transferleri, regl yoksulluğu ile mücadelede hijyen ürünlerin ücretsiz sağlanması, engelli çocukların çok yönlü desteklenmesi ve dil bariyeri nedeniyle eğitimden düşmenin önüne geçmeye dönük stratejiler kimsenin geride bırakılmadığı bir eğitim hayatı için hayati tedbirler olarak tüm sorumluların önünde duruyor.

Notlar

- 1 UNESCO (2021). "One Year into Covid-19 Education Disruption: Where Do We Stand?"; <https://en.unesco.org/news/one-year-covid-19-education-disruption-where-do-we-stand> (05.09.2021)
- 2 UNESCO (2020). "Covid-19 Education Response: How Many Students are at Risk of not Returning to School?"; <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373992> [12.09.2021]
- 3 UNICEF. "Covid-19 and Children"; <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/> [05.09.2021]
- 4 ERG & TÜSİAD (2021). "Covid-19 Etkisinde Türkiye'de Eğitim"; <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10820-tusiad-erg-covid-19-etkisinde-turkiye-de-egitim> (18.09.2021)